

ואכן כך מבואר מדברי הרמב"ם (שגגות ז,ח) שפסק שהשבתות כגופין דמיין, אבל רק במלאכות כעין מלאכה אחת ולא באותה מלאכה ממש שחזר ועשאה בשבת אחרת. ולפי המתבאר מובן מאין מקור דבריו, לפי שפסק כרב חסדא (עפ"י אור שמח [וע"ש לענין שתי אותיות]). ובלח"מ תמה על דברי הרמב"ם, וכן בשפ"א. וע"ע בספר ערוך לנר).

וטעם הדבר יש לבאר, לפי שאין השבתות כגופין מוחלקין ממש [והראיה, שבשגגת שבת וזדון מלאכות, אם עשה חצי מלאכה בשבת זו והשלימה לשבת האחרת – חייב חטאת, ואילו היו השבתות כגופי מלאכה שונים לא היה חייב כלום שהרי זה כעשה שני חצאי מלאכות שונות, וכדלהלן], ואין מועיל חילוק השבתות אלא לענין מלאכות המשונות זו מזו, ואעפ"י שהן מעין מלאכה אחת, אבל במלאכה אחת ממש – אין לחלקן (עפ"י שבט הלוי ח"ג מ,ה).

ראה בספר 'אביר יעקב' באור כל מהלך הסוגיא בפרוטרוט [אמרתי לבאר כל הסוגיא זו מרישא לסיפא למען ירוץ הקורא בה ולהקל מעלי גם כן ממני כשאחזור בע"ה למהדר תלמודאי בלא נדר...]. וכן ראה בהרחבה בבאור הסברות והטעמים, בספר חדושים ובאורים (ג,כ-כג).

*

'... והכל מטעם הנ"ל, ששורשה העליון של התורה הקדושה היא מעל כל העולמות כולם... שעל ידי עסק התורה כראוי הוא מעורר שרשה העליון, להאציל ולהשפיע שפעת אור עליון וקדושה על העולמות כולם, ורשפיה רשפי אשם שלהבת נורא לגרש ולכלות כל הטומאות והזוהמות שגרם במעשיו בכל העולמות להתקדש ולהאיר עוד בקדושה עליונה להתקשר יחד אחד בחבירו, וכל הפגמים מתמלאים וכל הקלקולים נתקנים וכל ההריסות מתבנים, והשמחה וחדותא יתירתא ואור העליון מתרבה בכל העולמות.

וגם כי ידוע שכל דבר אינו נתקן אלא בשרשו העליון, וכל אחד מישראל שורש העליון של נשמתו הוא מאות אחת מהתורה הקדושה, לכן כל פגמי הנפש החוטאת נתקנים ונמתקים בשרשם בתורה הקדושה על ידי העסק בה כראוי.

וכמו שאמר הכתוב תורת ה' תמימה משיבת נפש – שאף אם כבר נכרתה הנפש משורשה ח"ו ותרד פלאים בעמקי מצולות הרע ח"ו, התורה הקדושה שעוסק בה היא מקימה ומוציאה ממסגרים ומשיבה אותה להתקשר כבתחילה וביתרון אור התורה"ק'. וזה שאמרו בפרק קמא דתענית (ז). תניא ר' בנאה אומר: כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים... ולכן תקנו הראשונים ז"ל נוסח הוידי עפ"י סדר הכ"ב אותיות – כדי לעורר שרש העליון של נפשו אשר היא מקושרת ונאחזת בתורה"ק לטהרה ולקדשה' (מתוך נפש החיים ד,לב).

וכן מובא בשמו בלקוטי עץ החיים (ה), שתיקון לכתר (וי"ג: לכחות) הנפש – בתורה. וע' גם בפתיחה למסכת.

דף יז

והא דתניא חייב – בשגגת שבת וזדון מלאכות (דשבתות כגופין דמיין) דקסבר אין ידיעה לחצי שיעור'. יש לעיין מה טעם אין אומרים כאן שבתות כגופין מוחלקין דמיין, וכאילו עשה שני חצאי

מלאכות שונות שפטור [ואמנם הרש"ש (בשבת לה) כתב שמסוגיתנו מוכח שהעושה שני חצאי מלאכות שונות בשגגת שבת – חייב חטאת. וכן כתב במנחת חינוך (לב). וחידוש זה קשה בסברה, הרי לא עשה שום 'מלאכה'].

ונראה, שבאמת השבת אחת היא ואין להחשיב ימי השבת הנפרדים כגופין שונים. ואולם כאשר היתה שגגת-מלאכה ואנו דנים על הגדרת השגגה, בזה אנו אומרים שמלאכת שבת זו אינה אותה מלאכה של שבת אחרת והרי כאן שתי שגגות, כאילו שגג בחרישה ובקצירה. אבל כששגג בשבת, אין להחשיב כל שבת כגוף אחר, ושגגה אחת היא.

(וראה הסברים בסגנונות שונים, בספר אביר יעקב; אפיקי ים (ד); שו"ת שבט הלוי ח"ג מ,ד).

'אמר לך רבה (כצ"ל. שטמ"ק), רבן גמליאל סבירא ליה כר' אליעזר דאמר שבתות כגופין דמיין' – והברייתא ששנינו בה רבן גמליאל מחייב – מדברת בשגגת שבת וזדון מלאכות, כמו שהעמיד רב חסדא (פשוט).

ולרב חסדא דאמר שגגת שבת וזדון מלאכות הוא דבעי מיניה דימים שבינתים מי הויין ידיעה לחלק ואי לא, נדה מאי ימים שבינתים הויין ידיעה לחלק אית בה? אמר רבא: כגון שבא עליה וטבלה וראתה וחזר ובא עליה וטבלה וחזר ובא עליה, דטבילות הויין כימים שבינתים'. ואם תאמר, תינה בנדה אתה מוצא 'ימים שבינתים', כגון שטבלה, אבל בבהמה הלא לעולם היא עומדת באיסורה, ואם כן מה שייכות יש בין הספק ששאל ר' עקיבא ובין תשובת ר' אליעזר מבהמה? (ע' ברש"ש ושפת אמת שתמהו כן).

אכן, ר' אליעזר השיבו שאפילו כשאין ימים מחלקים חייב על כל אחת ואחת, וכגון בא ביאות הרבה על הבהמה, חייב על כל שכיבה ושכיבה. ואמר לו ר' עקיבא: 'בהמה כשבת' – כלומר ודאי גם בבהמה איני מקבל את דבריך. ופשוט לו לר' עקיבא שאינו חייב אלא אחת. ואולם לבסוף קיבל רבי עקיבא מר' אליעזר שימים שבינתים מחלקים, אך לא מבהמה אלא מטעם אחר, מכח משא ומתן שהיה ביניהם שלא נכתב במשנה (עפ"י שיטה מקובצת בשם תוס').

וכבר תמהו המפרשים על רש"י שמשמע מדבריו (ע' במשנה ד"ה בהמה, וכן לעיל בע"ב ד"ה וקביל) שרב חסדא ואב"י מפרשים דברי ר' עקיבא 'בהמה כשבת' שהיא היא קבלתו מר' אליעזר. ותימה, מה שייכות בהמה לספק ששאל, והלא אין בה ימים שבינתים.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה כה) כתב לפרש שרש"י הולך לטעמו (בשבת סז): סבירת 'ימים שבינתים הויין ידיעה לחלק' היינו משום שיש להניח שבמשך הימים שבינתים נודע לו ששבת היתה. ואף כאן, בבהמה, מדובר ששגג וסבר לבוא על אשתו ובא על בהמה (כמו שכתב רש"י ריש מסכתין), וכאשר עבר זמן בכדי שידע לו טעותו, הרי כאן ידיעה לחלק. וזהו שאמר לו ר' עקיבא, נכונה קבלתך לענין בהמה, משום הידיעה שבינתים, ואף בשבת כן הוא.

ולענ"ד פירוש זה תמוה מפני כמה טעמים: א. אם נפרש סברת 'ימים שבינתים הויין ידיעה' משום שבמשך הזמן נודע לו, אם כן מהו שהוצרכו בנדה לומר שטבלה בינתיים הלא אין הטבילה גורמת כלום שהרי עיקר הסברה משום הזמן שעבר, בין בנדה בין בבהמה. וכשתרצו בנדה שטבלה, מדוע לא שאלו 'תינה נדה, בהמה מאי איכא למימר...! ועוד, הלא יש בדבר נפקותא גדולה למעשה, כאשר עבר זמן בין ביאה לביאה בלא שטבלה – ומדוע העלימו את עיקר הסברה ופרשו סברה אחרת שעלולים לטעות בה. ב. הלא האופן הפשוט יותר בשגגת בהמה הוא שלא ידע מהאיסור, כמובן (ומש"כ רש"י בריש מסכתין, עיקר דבריו אזכר קאי, ע"ש). ובוה אין הפרש אם עבר זמן רב אם לאו. ג. לא הוזכר מאומה ממשך זמן קבוע שיש לו לאדם לידע משגגתו, וודאי הדבר משתנה בכל מאורע לגופו, ואם כן הכל תלוי אם היתה לו ידיעה בפועל אם לאו, ואין שייך לדון אם ימים שבינתים הויין ידיעה מצד עצמם.

ונראה לפרש בדרך פשוטה; ר' אליעזר לא הוכיח מבהמה אלא לסתור סברת ר' עקיבא שדחה הראיה מנדה. וכך אמר לו ר' אליעזר: בהמה תוכיח שאף על פי שאינה מוזהרת, חייב בה על כל ביאה [לשיטתי, אפילו בהעלם אחד. ולשיטתך, על כל פנים כשהיתה לו ידיעה בין בהמה לבהמה, והרי אתה מודה שהעלמות מחלקות], וכי פרכת מה לבהמה שכן לא עשה בה ימים שבינתיים כידיעה – נדה תוכיח. מה לנדה שכן היא מוזהרת – בהמה תוכיח, וחזר הדין.

פרק רביעי

תוס' ד"ה מדסיפא. דאפילו בספק ספיקא מביא אשם תלוי – 'היינו אף לריש לקיש דחצי שיעור מותר מן התורה, ואם כן בספק חלב וגם ספק כזית מותר לאכול לכתחילה, אפילו הכי מביא אשם תלוי. ומהשתא לא תיקשי להרמב"ם (פ"ט מהל' טומאת מת הל' י"ב) אי ספק מותר מה"ת היכי מיייתי אשם תלוי, ע' כסף משנה שם' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

יש להעיר שלפי דברי הלחם-משנה (שגגות ח, ב), הרמב"ם אינו סובר כסברת התוס' שמביאים אשם תלוי בספק-ספקא. וכן דייק הרש"ש ועוד מרש"י בפירושו המשנה. ונראה שטעמם הוא, לפי שאין מקום לחייב קרבן לכפר עליו כשעושה דבר המותר לו לעשותו מן הדין.

ואף על פי שמצינו כפרה גם בשעושה דבר המותר לו, כגון תענית-כפרה למתענה תענית חלום בשבת, וכן מצינו כע"ז בדין דאורייתא, בנויר (ע' במובא בנויר ג. וכיוצא בזה סלקא דעתין (בתמורה ג): לולא קרא, שיהא אדם מחויב לפייס את חברו בשבועה ואעפ"כ ילקח משום שבועה. וי"ל) – אעפ"כ הלא נאמר בתורה 'ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה... ואשם, ונשא עונו'. ואין בכלל זה דבר המותר מן הדין. ועוד הלא אינו 'שב מידיעתו'.

ונראה שאף התוס' אינם חולקים על סברה זו, ויש לומר שחידושם לחייב אשם תלוי בספק-ספקא אינו אלא לדעת הסובר חצי שיעור אסור מן התורה [ואף לדעה זו נקטו התוס' (לפי הגירסה שלפנינו. ובשפ"א כתב ש"ס נפלה בדבריהם) שכזית ומחצה לפניו אינו בכלל 'אקבע איסורא', כי לא הוקבע לפניו איסור של חיוב. ויובן יותר אם ננקוט כדעת הסוברים שחצי-שיעור הוא שם איסור בפני עצמו, ואינו איסור 'חלב וכו''], והרי כל דבריהם מוסכים רק לדעה הסוברת שמשנתנו מדברת בחתיכה משתי חתיכות וכמאן דאמר 'אקבע איסורא', שלפי דעה זו העמידו בגמ' גם הרישא בשתי חתיכות ובשתיהן יש כשיעור, ומוזה הוכרחו התוס' לפרש שהתנא השמייענו לחייב אשם תלוי בספק ספקא, שאם לא כן הלא אפשר להעמיד בחתיכה אחת שיש בה כשיעור והרי אקבע איסורא לפנינו, וספק אם אכל ממנה כזית – ומדמיירי בשתי חתיכות, משמע שבא לחדש שאף בהצטרפות שני ספקות חייב. אבל מגוף דברי המשנה אין הכרח לפרש כן, ועל כן נראה שריש לקיש הסובר חצי שיעור מותר מן התורה, יעמיד משנתנו באופן אחר.

עוד אפשר שהתוס' סוברים שאין אומרים ספק ספקא לקולא כשהוקבע איסור לפנינו. כן פרש דבריהם השער-המלך (טו"מ ט, יב). וע"ע ש"ך יו"ד קי דיני ס"ס אות כה; פני יהושע כתובות יד, בקו"א; מנחת חינוך קכה, ג, ח.

ועם כל זאת יש מקום לסברת הרב שליט"א, שאעפ"י שהספק מותר טעון הוא כפרה – על פי דברי הגרש"ק (שערי ישר א, ג) שגם להרמב"ם שספק דאורייתא לקולא מהתורה, אינו התר מוחלט אלא שאין האדם מוזהר מלהכנס לספק, אבל אחריותו עליו, שאם באמת עבר איסור – ייענש. וכן י"ל בסברת התוס' בספק-ספקא, שאעפ"י שמוותר לו להכנס לסיכון בגלל ריבוי הספקות [ואפילו מדרבנן מותר!], אם כלפי שמיא גליא שעשה איסור – נענש, ולכן טעון אשם תלוי לכפרה. ואולם הדבר כשלעצמו הוא חידוש בסברה. וע"ע 'קובץ הערות' מב; הקדמת הגרשו"א לבאורו ל'שב שמעתתא'.